

Zdzisław Lenartowicz:

Cmentarzysko grobów kloszowych we wsi Glince, w pow. opatowskim.

Z 32 rycinami i planikiem cmentarzyska.

Pierwszą moją wycieczkę z Ostrowca skierowałem w okolice Ćmielowa, w powiecie opatowskim do wsi Krzczonowice, powodowany wiadomością o znalezieniu jakiejś wielkiej szczęki podczas kopania rowów na łące. W Krzczonowicach dowiedziałem się, że istotnie wykopano w głębokości 4 łokci w torfie zwierzęcą szczękę, na której jak na sankach wozili się chłopcy, co daje pojęcie o jej wielkości, lecz co się z nią stało, nikt nie umiał powiedzieć, bo to było lat temu przeszło dwadzieścia; natomiast dowiedziałem się, że w sąsiedniej wsi Glince (par. Ćmielów) gospodarz Gromek, uprawiając swoją rolę, wyorywa gliniane skorupy. Udałem się więc na miejsce, a uzyskawszy pozwolenie właściciela gruntu, rozpocząłem poszukiwania. Po parogodzin-
nem sondowaniu udało mi się natrafić na jeden grób, a następnie kilkanaście innych, których opis podaję poniżej.

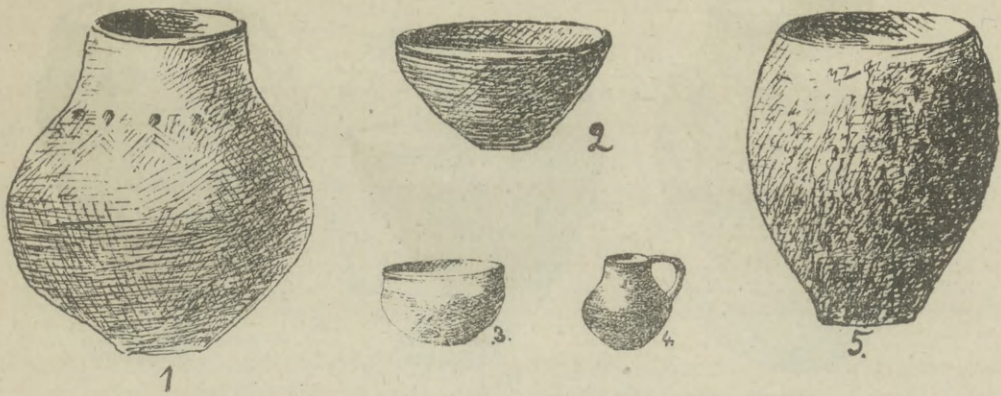
Wzgórzysta okolica, na której rozkopałem cmentarzysko, wznosi się nad kotliną łąkową; niegdyś może tu było jezioro, dziś torfowisko.

Planik cmentarzyska grobów kloszowych w Glince, w pow. opatowskim.

U brzegów tej stosunkowo wąskiej lecz długiej łąki z wijącym się po środku małym bez nazwy strumieniem leżą wsi: Drzenkowice, Trębarzów, Krzczonowice, Buszkowice, Jastków, Glinka itp.

Cmentarzysko to, składające się z trzynastu grobów i dwóch luźno znalezionych garnków na płaskowzgórzu, pochylonem ku wachodowi, południu i północy (por. planik) całkowicie rozkopałem.

Ryc 1—5.

Glinka, pow. opatowski Grób 1. Ryc 1-2 w $\frac{1}{4}$, ryc 3-4 w $\frac{1}{10}$, ryc 5 w $\frac{1}{10}$ w. nat

Opis grobów.

Grób I. Na wschodniej pochyłości od strony północnej w głębokości 80 cm. stała popielnica pokryta szczelnie miską, okryta dużym kloszem, stojącym dnem do góry i obstawionym od dołu skorupami z innych naczyń. Od strony południowej u spodu klosza stała misa a w niej mały kubek. Między kośćmi bronzów nie znalazłem.

Popielnica. (Ryc. 1.) Wysokość 31 cm., objętość szyji 57 cm., objętość w brzusku 1,08 cm., średnica dna 12,5 cm. Brzeg szyji gładki, łagodnie przechodzi w brzusiec, oddzielając się od niego ledwie dostrzegalnymi dołkami wygniatanymi palcem. Poniżej tych dołków znajduje się ornament, mało widoczny, z kresek skośnych (po trzy razem) tworzących pasmo zygzakowate. Kolor popielnicy szary.

Pokrywa na popielnicę (miska). (Ryc. 2.) Wysokość 10 cm., objętość 60 cm., średnica dna 6,5 cm. Gładka, stożkowata, koloru szarego.

Miseczka. (Ryc. 3.) Wysokość 5 cm., objętość u góry 40 cm., średnica dna 5 cm., koloru szarego, gładka; górna część poniżej brzegu tworzy niewysoką szyjkę przez lekkie wyrobienie wklęsłości palcem.

Kubek. (Ryc. 4.) Wysokość 6 cm., objętość u góry 20 cm., średnica dna 3 cm., objętość w brzusku 24,5 cm. Kolor kubka czarny. Ma ucho gładkie występujące, szyję pionową, nie oddzieloną od brzuszca.

Klosz. (Ryc. 5.) Objętość u góry 1,35 cm., wysokość 46 cm., średnica dna 12 cm. Obmazywany palcami, koloru czerwonego, z dnem nieco występującym.

W odległości 10 m. od grobu pierwszego ku południowi leżał przewrócony garnek czerwony otworem ku południowi (ryc. 6). Wysokość 17 cm., obwód szyji 45 cm., największa wydętość 47 cm., średnica dna 7 cm. Brzeg gładki, szyja przechodzi w lekko wypuklający się brzusiec, od którego oddziela się od niego dwoma gładkimi paskami, tworząc pośrodku nowy występujący wąski, chropowaty pasek; brzusiec ob-

Ryc 6.

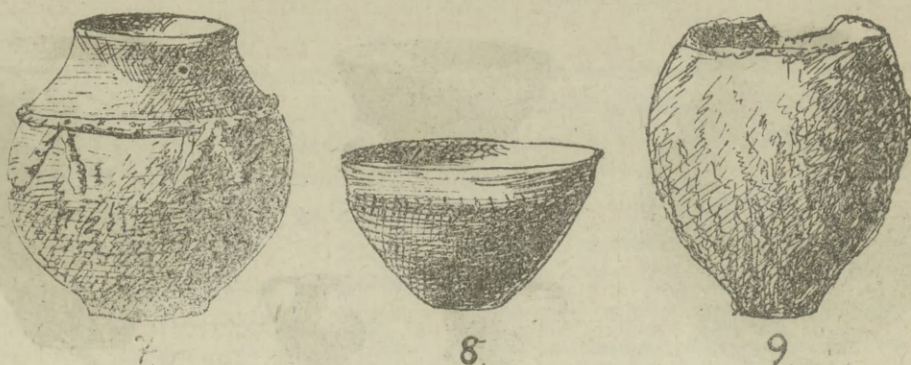
Glinka, pow. opatowski $\frac{1}{10}$ w nat]

mazany pionowo jednak dolna część garnka w wysokości 2,1 cm., licząc od dołu, wygładzona.

Grób II.

O 14 m. od tego znaleziska odkopałem drugi grób w głębokości 90 cm. Duży klosz obstawiony dookoła od spodu skorupami wielkich naczyń, osłaniał popielnicę nakrytą miską. Od strony południowej u spodu klosza stała przystawka wytwornej roboty z czarnej gliny przystawiona do samej popielnicy przez wylupany otwór w kloszu tak, że połowa przystawki sterczała na zewnątrz. Za nią ku zachodowi stała miska szarego koloru a w niej mała przystawka z czarnej gliny. Pomiedzy kośćmi w popielnicy znalazłem małe szczątki stopionego bronzu.

Popielnica. (Ryc. 7) Wysokość 26 cm., obwód szyji 75 cm., objętość brzuszca 90 cm., średnica dna 15 cm. Szyja gładka,

Ryc. 7—9.
Glinka, pow. opatowski. Grób 2. $1/6$, $1/11$, $1/14$ w. nat.]

rozszerzająca się ku dołowi, oddziela się od brzuśca lekkim waleczkiem o palcowatym wygniataniu. Z trzech punktów nieregularnie rozłożonych na walcu, spuszcza się po dwa wálki 8 cm. długie dołem rozszerzone. Dno nieco występujące.

Miska. (Ryc. 8.) Wysokość 10 cm., obwód u góry 74 cm., średnica dna 9 cm. Szaro-czarnego koloru o brzegu płaskim, stożkowata; górą oddziela się od reszty lekką wklęsłą szyjką, u spodu której słabo widnieją paznogciowe kreski w kierunku pionowym. Spód dna zdobią dokoła podłużne dołki robione palcem.

Klosz. (Ryc. 9.) Wysokość 53 cm., objętość u góry 1,37 cm., objętość w brzuścu 1,56 cm., średnica dna 18 cm. Cały obmazywany, szaro-czerwony. Brzeg płaski z palcowatymi wygniataniami.

Przystawek wspomnianych wyżej nie można opisać dokładniej, ponieważ zaginęły w szkole, gdzie się wykopaliska przechowywały.

Grób III.

W kierunku zachodnim od poprzedniego w odległości 12 m odkryłem nowy grób, w którym popielnica, szczelnie pokryta miską, stała w dużym kloszu, okrytym głęboką miską. Grób ten od strony północnej był podparty dużą skorupą, zaś od strony południowej stało duże zdobione naczynie uchate z czarnej gliny, pokryte miską szarego koloru, za niem ku zachodowi miska, w niej mały kubek. Między kośćmi małe kawałki stopionego bronzu.

Popielnica. (Ryc. 10.) Objętość u góry 78,5 cm., największa objętość w brzu-

ścu 1,15 cm., wysokość 33 cm., średnica dna 18 cm., wysokości szyji 7,5 cm. Szara, wewnątrz czarna. Szyja gładka o brzegu płasko zaokrąglonym, rozszerza się ku dołowi ukośnie na zewnątrz, oddzielając się od brzuśca lekko występującym wálkiem o palcowatych wyciskaniach. Dolna wydętość popielnicy obmazywana, dno wyraźnie występujące.

Pokrywa na popielnicę [miska]. (Ryc. 15.) Objętość u góry 85,5 cm., wysokość 13 cm., średnica dna 10 cm. Szara, wewnątrz czarna, brzeg płaski. Górny brzeg miski oddziela się od całości lekkim na 1,4 cm. wysokim wgłębieniem.

Klosz. (Ryc. 11.) Objętość u góry 1,40 cm., wysokość 48 cm., średnica dna 14 cm. Szary, obmazywany, z dnem nieco występującem.

Pokrywa na klosz [duża miska]. (Ryc. 12.) Objętość u góry 1,15 cm., wysokość 30 cm., średnica dna 15 cm. Szara wewnątrz czarna, obmazywana, o brzegu gładkim zaokrąglonym z dnem występującem.

Naczynie czarne duże z uchem. [Ryc. 13.] Objętość u góry 69,5 cm., objętość w brzuścu 86,5 cm., średnica dna 12 cm., wysokość 20 cm. Cała gładzona szyjka, wgięta nieco, rozszerza się ku dołowi i oddziela się od brzuśca rytą linią, której towarzyszą z obu stron skośne dołeczki podłużne, pochylone górą i dołem w przeciwnych kierunkach. Od tej linii na brzuścu biegną w ukośnym kierunku ku dołowi od strony prawej ku lewej po trzy ryte kreski w pewnych od siebie odstępach, 7 cm. długie, obramowane podobnie skośnymi dołeczkami. Ucho pł-

Ryc. 10-17 Glinka, pow. opatowski. Grób 3. (Ryc. 10, 15 i 16 w $\frac{1}{10}$, ryc. 11, 13 i 14 w $\frac{1}{12}$, ryc. 12 w $\frac{1}{5}$, ryc. 17 w $\frac{1}{2}$ w. nat.)

skie, szerokie, przyczepione u brzegu szyji i trzuśca nieco w kierunku ukośnym, podzielone na trzy półokrągłe występy, przez dwa wzdłuż owalne wgłębienia.

Miska [pokrywa poprzedniego naczynia]. (Ryc. 14.) Objętość u góry 69,5 cm., wysokość 8 cm., średnica dna 9 cm. Czerwonoszara, gładka, o brzegu płaskookrągłym, z dnem wyraźnie występującem.

Kubek mały z uchem. (Ryc. 16.) Objętość u góry 19 cm., objętość w brzuścu 25,5 cm., średnica dna 4 cm. Szaro-czarna, gładzona. Szyja wysokości 3 cm. oddziela się od brzuśca lekkim wygięciem. Ucho płaskie, górą szersze, dno płaskie.

Miska z nóżką. (Ryc. 17.) Objętość 54,5 cm., wysokość 10 cm., średnica dna 7 cm. Szaro-czarna, gładka, o brzegu płaskookrągłym; spód miski przechodzi w nóżkę, dołem rozszerzoną, od spodu pustą.

Grób IV.

W odległości 4 m od powyższego grobu

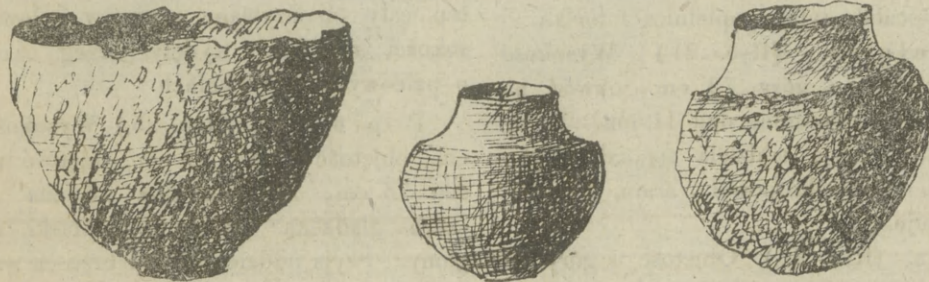
ku północy stał czwarty, wielki w głębokości jednego metra. Ze względu na olbrzymie rozmiary klosza grób ten należał do największych, szkoda tylko, że wierzch klosza był ścięty plugiem. Klosz ten stał otworem do góry i prawdopodobnie okryty był wielką miską. W nim popielnica z czarnej gliny, gładzona, stała na zgniecionym garnku i pokryta była potłuczoną miską. Między kośćmi bronzów nie znalazłem.

Klosz. (Ryc. 18) Największa objętość 2,83 cm., wysokość jeszcze 50,5 cm., średnica dna 20 cm. Klosz ten jest cały obmazywany palcami, szaro-czerwonego koloru, wewnątrz czarny.

Popielnica. (Ryc. 19.) Wysokość 23 cm., objętość w brzuścu 1,05 cm., średnica dna 11 cm. Czarna, gładzona, szyja górą węższa, ku dołowi rozszerza się i oddziela od brzuśca wygięciem.

Grób V.

Od czwartego grobu dalej ku północy

Ryc. 18-20. Glinka, pow. opatowski. Ryc. 18-19. Grób 4 ($\frac{1}{11}$ i $\frac{1}{10}$ w. nat.). Ryc. 20 Grób 6 ($\frac{1}{11}$ w. nat.)

odnalazłem piąty w odległości 28 m. Ten grób, podobny do poprzednich, zrujnowany, mieścił w sobie kości ludzkie z kośćmi siedmiu zwierzątek; bronzów nie było.

Grób VI.

O cztery i pół metra od poprzedniego, w głębokości metra, nieco ku północnemu zachodowi był grób nowy, w którym klosz stał otworem do góry, pochylony ku północy, i mieścił w sobie popielnicę, pokrytą miską. Bronzów i przystawek nie było.

Klosz. (Ryc. 20) Wysokość 38 cm., objętość szyji 93 cm., objętość w brzuścu 1,30 cm., średnica dna 20 cm. Kolor klosza szaroczerwony. Szyja gładzona, o brzegu lekko falistym, rozszerza się ku dołowi, oddzielając się od brzuśca występującą chropowatością, utworzoną z gładzenia szyji i obmazywania brzuśca.

Popielnica i misa były tu zupełnie zniszczone.

Grób VII.

O pięć i pół metra w głębokości 70 cm. ku północy stał grób VII, w którym ścięty plugiem klosz stał dnem do góry, okrywając popielnicę nakrytą miską. Oba te wewnętrznie okazały zupełnie zniszczone. — Wymiarów nie podaję z powodu złego stanu zachowania naczyń.

Grób VIII.

W odległości sześciu metrów od poprzedniego, w głębokości 30 cm. był grób, składający się z popielnicy pokrytej miską, bez okrycia kloszem, lecz otoczony całkowicie skorupami z innych naczyń. Cały ten grób zniszczony czasem, nic z niego nie ocalało. W palonych kościach znalazłem niemal cały szkielet chomika, przystawek i bronzów nie było.

Grób IX.

Dalej ku północy o cztery metry, w głębokości 60 cm., stał grób bardzo zniszczony, okryty kloszem i obstawiony skorupami, z którego ocalała tylko popielnica i misa.

Popielnica. (Ryc. 21) Wysokość 29 cm., obwód u góry 72 cm., obwód na brzuścu 92 cm., średnica dna 11 cm. Brzeg szyji gładki. Szyja oddziela się od całości wygięciem. Cała chropowata, szara, dno nieco występuje.

Miska. (Ryc. 22.) Objętość u góry 72 cm., wysokość 11 cm., średnica dna 8 cm.

Brzeg zaokrąglony, nieco odchylony na zewnątrz, powierzchnia szara, dno mało występuje.

Ryc. 21—22.

Glinka, pow. opatowski. Grób 9.
[$\frac{1}{2}$ i $\frac{1}{3}$ w. nat.]

Od tego grobu płaskowzgorze pochyla się ku północnemu wschodowi, gdzie w odległości 20 metrów od grobu IX odkopałem w głębokości 40 cm. garnek, leżący otworem ku wschodowi.

Garnek. (Ryc. 23.)

Objętość u góry 64 cm., wysokość 28 cm., średnica dna 9,5 cm. Słabo wypalony, czerwony, brzeg szyji na zewnątrz wywinięty. Szyja łączy się z całością bez zaznaczenia a także dno.

Ryc. 23.

Glinka, pow. opatowski.
[$\frac{1}{2}$ w. nat.]

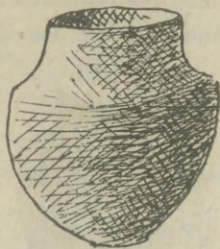
Grób X.

W odległości 10 m. od grobu 1-go ku zachodowi, a w głębokości 80 cm. stał klosz dnem do góry, obstawiony od dołu skorupami, pokrywając popielnicę nakrytą miską. W popielnicy tej, względnie malej w stosunku do klosza, znalazłem zaledwie kilka drobnych kości. Przystawek i bronzów nie było.

Klosz. (Ryc. 24) Wysokość 51 cm., objętość u góry 1,23 cm, największa wydętość 1,44 cm, średnica dna 17 cm. Klosz ten cały obmazywany, szary, w połowie wysokości najwięcej wydęty, brzeg okrągły o palcowych wgłębieniach.

Popielnica. (Ryc. 25.) Wysokość 22,5 cm., objętość u góry 57 cm., objętość w brzuścu 76 cm., średnica dna 13 cm. Szaroczarna gładzona. Brzeg szyji płaski, zaokrąglony. Szyja oddziela się od brzuśca wąskim wgłębieniem.

Miska. (Ryc. 26.) Obwód u góry 55,5 cm., wysokość 6,5 cm, średnica dna 8 cm. Szaro-czarna, o brzegu zaokrąglonym.

Ryc. 24—26.

Glinka, pow. opatowski. Grób 10. ($\frac{1}{15}$, $\frac{1}{7}$ i $\frac{1}{4}$ w. nat.)

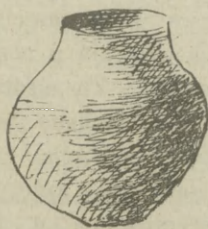
Grób XI.

Grób ten o 10 metrów ku północy, w głębokości 70 cm., mieścił w sobie popielnicę, pokrytą miską i kloszem. Między kośćmi były większe od poprzednich kawałki stopionego brązu, przystawek nie było, jak również obstawień skorupami.

Klosz. (Ryc. 27.) Wysokość 47 cm, objętość szyji 1,02 cm., największa wydętość 1,40 cm., średnica dna 9 cm. Szyja o wierzchu okrągłym, gładkim, wysoka 7 cm, cała gładzona, rozszerza się ku dołowi i oddziela od górnej części obmazywanego brzuśca walcem o palcowym wygniataniu.

Popielnica. (Ryc. 28.) Wysokość 26 cm, objętość u góry 70 cm, objętość brzuśca 92 cm., średnica dna 11 cm. Szarego koloru, gładzona, szyja nie oddzielona od brzuśca.

Miska. (Ryc. 29.) Wysokość 11 cm., obwód u góry 72 cm, średnica dna 8 cm. Szara stożkowata, o brzegu zaokrąglonym.

Ryc. 27—29.

Glinka, pow. opatowski. Grób 11. ($\frac{1}{12}$, $\frac{1}{10}$ i $\frac{1}{7}$ w. nat.)

Grób XII.

Odkryty o sześć metrów dalej na północ. W grobie tym popielnica była pokrytą miską i zniszczonym kloszem, stojącym duemu do

góry, w połowie obstawionym skorupami. Wśród kości były małe stopione brązy, przystawek nie było.

Popielnica. (Ryc. 30.) Wysokość 24,5 cm., objętość szyji 68 cm, objętość brzuśca 93 cm, średnica dna 13 cm. Szaro-czarna gładzona o brzegu okrągłym. Szyja łączy się z całością bez zaznaczenia, dno występujące.

Miska. (Ryc. 31.) Wysokość 11 cm, objętość u góry 72 cm, średnica dna 8 cm. Cała szara, o brzegu okrągłym, nieco odchylnym na zewnątrz; dno słabo występuje.

Klosz zniszczony.

Ryc. 30—31.

Glinka, pow. opatowski. Grób 12. ($\frac{1}{8}$ i $\frac{1}{7}$ w. nat.)

Grób XIII.

Ku południu od gr. X-go w odległości 8 metrów a głębokości 40 cm. stał grób zupełnie zniszczony. Prócz powyższych znalezisk pomiędzy grobami odkopałem róg jeleni, długości 25 cm. nawpół skamieniały, u góry ucięty, i parę rogów kozy 30 cm. długich.

Cmentarzysko w Glince, jak się okazuje, pochodzi z początkowej epoki żelaznej, jak widać ze sposobu grzebania, spalonych i stopionych wspólnie z nieboszczykiem małych wyrobów brązowych, zaś co do szkieletów zwierzątek (chomik) między kośćmi ludzkimi tak szczególnie okrytymi, wątpić należy,

by zwierzątka te dostać się do środka mogły, zwłaszcza, że przy kopaniu nie znalazłem żadnych jam, ani też ich śladów. Prawdopodobnie więc zwierzątka te były używane

przy ceremoniach pogrzebowych, bo takie jedno znalazłem w grobie neolitycznym przy ludziej czaszce w Złotej, że zaś wkładano do grobu części czaszek zwierząt, świadczy to, że w grobach neolitycznych złockich pod czaszkami ludzkimi znajdowałem zupełnie dobrze zachowane szczęki świń.

Prócz powyżej opisanych grobów i luźno znalezionych przedmiotów, ku stronie południowej zauważyłem w kilku miejscach place ciemnej gliny, pomieszanej z wypaloną. Prawdopodobnie były to albo mieszkania, albo też na tych miejscach urządzano uczty pogrzebowe. Wszystkie rysunki z cementarzyska w Glince zawdzięczam Szan pannie Maryli Żakowskiej z Ostrowca, która uzupełniając moją pracę, starała się rysować su-

miennie, za co na tem miejscu składam Jej serdeczne podziękowanie.

W sąsiedniej wsi Krzczonowicach odkopałem grób neolityczny z czterema szkieletami: dwóch dorosłych ludzi i dwóch dzie-

Ryc. 32.
Krzczonowice, pow.
opatowski. Z grobu
neolitycznego.

ciaków. W głębokości 1,30 cm. grób ten wyłożony był płaskim kamieniem i takim kryty. Szkielety p mieszane z sobą dowodzą, że pochowani byli w siedzącej postaci. Przy jednym szkielecie stał mały garnuszek typu złockiego (ryc. 32).

Ostrowiec, w lipcu 1921 r.